

TƏQLİD

Hənəvəli məzhəbi

Təqlid

1. İslam əhlinin etimadı bu məzhəblərdə cəmləşmişdir İmam

Mardavi "ət-Təhbir" kitabında (1/128) demişdir:

وقال المرداوي في التحبير : (128\1) : " فإنّ مدار الإسلام واعتماد أهلها قد بقي
عليهؤلاء الأئمة وأتباعهم ، وقد ضبطت مذاهبهم وأقوالهم وأفعالهم وحرّرت ونقلت من
غير شك في ذلك ، بخلاف مذهب غيرهم وإن كان من الأئمة المعتمد عليهم ، لكن لم
تضبط بالضبط الكامل وإن كان صح بعضها فهو يسير فلا يكتفى به وذلك لعدم الأتباع

"İslamın əsası və İslam əhlinin etimadı həmin bu imamların (dörd məzhəb imamına) və onların ardıcılarının üzərində cəmləşmişdir. Onların məzhəbləri, sözləri və felləri qorunmuş və incələnmiş və heç bir şəkk şübhə buraxılmayacaq tərzdə nəql olunmuşdur. Digər imamların məzhəbi isə fərqli olmuşdur. Onlar etimad olunan imamlardan olsalar da belə, lakin onların məzhəbləri kamil şəkildə qorunmamışdır. O məzhəblərin bəzisi doğru olsalar da belə, lakin ardıcılarının yoxluğu səbəbi ilə onlar yetərli olmamışdır."

2. Haqqın bu məzhəblərdə cəm olduğuna dair ittifaq

Şafii məzhəbinin usulçularından olan əz-Zərkəşi "əl-Bəhrul muhit", 8/240 da demişdir:

وقال الزركشي في " البحر المحيط " (240\8) : " وقد وقع الإتفاق بين المسلمين على أن الحق منحصر في هذه المذاهب وحينئذ فلا يجوز العمل بغيرها "

"Müsəlmanlar arasında ittifaq edilmişdir ki, haq (doğru yol) bu məzhəblərdə cəm olmuşdur. Beləliklə bundan başqası ilə əməl etmək icazəli deyil".

3. Dörd məzhəbdən hər hansısa birinə təqlid edilməsi haqqında icma

İbn Muflih əl Hənbəlinin "əl-Furu" kitabında (6/374) belə gəlmişdir: "əl-İfsah"-da (Vəzir İbn Hubeyra əl-Hənbəlinin kitabında) belə deyilir:

وجاء في الفروع ، لابن مفلح ، (374\6) : " وفي الإفصاح : إن الإجماع انعقد على تقليد كل من المذاهب الأربعة ، وأن الحق لا يخرج عنهم ، ويأتي في العادلة لزوم التمسك بمذهب وجواز الإنتقال عنه "

"Şübhəsiz ki, dörd məzhəbdən hər hansı birinə təqlid edilməsi haqqında icma edilmişdir. Haqq onlardan kənara çıxmır. "Əl-Ədəilədə"- hər hansı bir məzhəbdə olmağın gərəkli olduğu və digər məzhəbə keçmənin icazəli olması qeyd edilmişdir."

4. Alim və alim olmayanın müctəhidə təqlid etməsi vacibdir

Alləmə Mər'i İbn Yusuf əl-Kərmî əl-Hənbəli -rahmətullahi aleyhidedi:

والذي عليه الجمهور أنه يجب على من ليس فيه أهلية الاجتهاد أن يقلد أحد
الأئمة المجتهدين، سواء كان عالماً أم ليس بعالم

"Cumhur alimlərinin görüşünə görə ictihad əhliyyətinə sahib olmayan birisinin, istər o alim olsun istərsə də alim olmasın müctəhid olan imamlardan birinə təqlid etməsi vacibdir."

(Tənviru bəsairil muqallidin: 295-ci səh)

5. Əhkam məsələlərdə avamın təqlid etməsi vacibdir

İmam Muvaffəquddin İbn Qudamə -rahiməhullah- buyurdu:

وأما التقليد في الفروع فهو جائز إجماعاً... فلهذا جاز التقليد فيها، بل وجب على
العامة ذلك

“Furu (əhkam) məsələlərdə təqlid etmək icma ilə icazəlidir ... Bu səbəbdən onda (furu məsələlərdə) təqlid etmək icazəli edilmişdir. Üstəlik bu, avam birisinə vacib olmuşdur.”

(Raudatun nazır: 206-cı səh)

6. Məzhəbə bağlanan kimsənin, ona müxalif olması icazəli deyil

İbn Mibrad əl-Hənbəli –rahiməhullah- təlif etdiyi "Muğni zəvil əfhəm" kitabında dedi:

ولا يجوز لأحدٍ: انتقاص أحد من الأئمة الأربعة ولا ذم مذهبهم، ومتبع ذلك لا يُقال له
أنه على الباطل، ولا يعاقب على اتّباعهم، ويجوز للمجتهد مخالفة المذاهب الأربعة،
ومنتمذهب بمذهب: لزمه أن يأخذ برخصه وعزائمه ولا يجوز تتبع الرخص من كل
مذهب، ولا لمن تمذهب بمذهب: مخالفته

'Heç bir adama dörd imamdan hər hansı birinin şənini azaltması və onun məzhəbini məzəmmət etməsi icazəli deyil. Onlardan birinin məzhəbinə tabe olan insanın batıl üzərə olması, habelə ona tabe olduğuna görə cəzalanacağı deyilməz. Müctəhidin isə dörd məzhəbə (yəni onlardan hər hansı birinə) müxalif olması icazəlidir. Bir məzhəbə bağlanan kimsənin, onun rüxsətlərini və əzimətlərini götürməsi gərəkdir. İnsanın hər məzhəbdən rüxsətləri (yəni ona asan gələcək yaxud onun nəfsinə xoş gələcək şeyləri) axtarması isə icazəli deyil. Həmçinin məzhəbə bağlanan kimsənin də, ona müxalif olması icazəli deyil.'

Rüxsətləri axtarmağın haramlığı

Rüxsətləri axtarmaq sözünün mənası: Mükəlləf olan şəxsin, nəfsi istəklərinə uyğun gəlidiyi üçün yaxud digər səbəbdən hər məzhəbdən ən asan olanı götürməsidir.

Alləmə İbn Nəccar əl-Hənbəli -rahiməhullah- dedi:

وَيَحْرُمُ عَلَيْهِ أَيُّ : عَلَى الْعَامِّ (تَتَّ بَعْ أَل رَخَصِ) وَهُوَ أَنَّ كُلَّ مَا وَجَدَ رُخْصَةً فِي مَذْهَبٍ بِهَا ، وَلَا يَعْمَلُ بِغَيْرِهَا فِي ذَلِكَ الْمَذْهَبِ (وَيَفْسُقُ بِهِ) أَيُّ : يَتَّ بَعْ أَل رَخَصِ . لِأَنََّّهُ لَا يَقُولُ بِإِبَابِ أَحَدٍ جَمِيعِ أَل رَخَصِ أَحَدٌ مِنْ عُلَمَاءِ الْمُسْلِمِينَ : فَأَنَّ الْقَائِلَ بِأَل رُخْصَةِ الْأَخِ رَى أَلَّ تِي فِي غَيْرِهِ

Avam birisinə rüxsətləri axtarmaq haramdır. Beləsi hansısa bir məzhəbdə rüxsətə (asan olana) rast gəldikdə onunla əməl edər, ancaq həmin məzhəbdə digər şeylərə əməl etməz. İnsan rüxsətləri axtarması ilə fasiq olur. Çünki müsəlmanların alimlərindən heç biri bütün rüxsətlərin mübah olduğunu demir. Belə ki, bir məzhəbdə rüxsətdən yararlanmağı icazəli görən şəxs, digər məzhəbdə gələn başqa rüxsətdən yararlanmağı icazəli görmür.

قَالَ ابْنُ عَبْدِ الْبَرِّ ر : لَا يَجُوزُ لِلْعَامِّ مَّ ي تَتَّ بَعْ أَل رَخَصِ إجماعاً ، وَمَا يُحْكَى : أَنَّ بَعْضَ أَل نَاسِتَتْ بَعْ رُخْصَ الْمَذَاهِبِ مِنْ أَقْوَالِ الْعُلَمَاءِ . وَجَمَعَهَا فِي كِتَابٍ ، وَذَهَبَ بِهِ إِلَى بَعْضِ الْخُلَفَاءِ ، فَعَرَضَهُ عَلَى بَعْضِ الْعُلَمَاءِ الْأَعْيَانِ ، فَلَمَّا رَأَاهَا قَالَ " يَا أَل دِينَ ، وَلَا يَقُولُ بِمَجْمُوعِ ذَلِكَ أَحَدٌ مِنْ الْمُسْلِمِينَ

İbn Abdul-Bərr demişdir: Avam birisinin rüxsətləri axtarması icma ilə icazəli deyil. Hekayət edilir ki, bir adam alimlərin sözləri içində

məzhəblərin rüxsətlərini axtarib onu (rüxsətləri) bir kitaba topladı. Daha sonra kitabını xəlifələrdən birinə gətirib verdi. Xəlifə isə həmin kitabı məşhur alimlərdən birinə ərz etdi. Alim ona nəzər yetirdikdə belə dedi: Ey möminlərin əmiri, bu dində olan zındıqlıqdır! Müsəlmanlardan heç kim bütün bu şeyləri demir (yəni cəməl halında icazəli görmür

(Şərhul kəukəbil munir: 4/577)

İmam Səffərinə -rahiməhullah- dedi:

قال الإمام أحمد - رضي الله عنه - : لو أن رجلا عمل بكل رخصة ؛ يعمل بمذهب أهل الكوفة في النبيذ ، وأهل المدينة في السماع ، وأهل مكة في المتعة لكان فاسقا . وقال معمر: لو أن رجلا يأخذ بقول أهل المدينة في السماع - يعني الغناء - وإتيان النساء في أدبارهن، وبقول أهل مكة في المتعة والصرف ، وبقول أهل الكوفة في المسكر ؛ كان أشر عباد الله تعالى وقال سليمان التيمي : لو أخذت برخصة كل عالم - أو قال زلة كل عالم - اجتمع فيك

. الشر كله .

“İmam Əhməd -radıyəllahu anhu- dedi: Əgər bir adam hər rüxsət ilə əməl etsəydi, nəbiz içkisi məsələsində Kufə əhlinin məzhəbi ilə əməl etsəydi, musiqiyə qulaq asmaqda isə Mədinə əhlinin məzhəbi ilə əməl etsəydi, mut`a (siğa)da Məkkə əhlinin məzhəbi ilə əməl etsəydi, fasiq olardı.

Habelə Mə`mər dedi: Əgər bir adam musiqiyə qulaq asmaq və qadınlara arxadan yaxınlaşmaq kimi şeylərdə Mədinə əhlinin görüşünü götürsəydi, mut`a və sarf (pulların mübadiləsi) məsələsində Məkkə əhlinin görüşünü götürsəydi, şərab məsələsində isə Kufə əhlinin görüşünü götürsəydi, Allahın ən şərli qullarından olardı.

Suleyman Teymi dedi: Əgər hər alimin rüxsətlərini -yaxud hər alimin xətələrini- götürsən, bütün şəxər səndə cəmləşəcək.

لكن قال القاضي أبو يعلى بن الفراء إمام المذهب بعد ذكر كلام الإمام أحمد - رضي الله عنه - المتقدم آنفا : هذا محمول على أحد الوجهين : إما أن يكون من أهل الاجتهاد ولم يؤدهاجتهد إلى الرخص فهذا فاسق ، لأنه ترك ما هو الحكم عنده واتبع الباطل ، أو يكون عامياً أقدم على الرخص من غير تقليد فهذا أيضاً فاسق ، لأنه أخل بفرضه وهو التقليد ، قال :. وإما أن يكون عامياً وقلد في ذلك لم يفسق ، لأنه قلد من يسوغ اجتهاده

Ancaq məzhəbin imamı Qadı Əbu Yalə əl-Fərra -rahiməhullahimam Əhmədin -radiyəllahu anhu- az öncə gələn sözlərini qeyd etdikdən sonra dedi: Bu sözlər iki yöndən birinə həml ediləcək: Bunu edən ya ictihad əlindən olub, ictihad nəticəsində rüxsətlərə çatmayan bir şəxsdir. Beləsi fasiqdir. Çünki həmin şəxs öz qatında sabit olan hökmü tərk edir və batilə tabe olur. Yaxud da, avam birisi olur və təqlidsiz rüxsətlərə baş vurur. Həmin şəxs də, fasiqdir. Çünki beləsi ona fərz olan təqlidi pozur. Sonra dedi: Yaxud avam birisi olur və həmin məsələdə təqlid edir. Beləsi fasiq omur. Çünki o, ictihad etməsi icazəli olan adama təqlid edir.

Sonra Səffərini buyurur:

قلت : وهو الحق ، وقد نقل جمع محققون إنما يجوز تقليد المذاهب في النوازل والانتقال من مذهب إلى مذهب في بعض المسائل بثلاثة شروط : (الأول) أن لا يجمع بين المذهبين مثلاً على صفة تخالف الإجماع كمن تزوج بغير صداق ولا ولي ولا شهود ، فإن هذه الصورة لم يقل بها أحد ، قلت أي تزوج بلا ولي مقلدا لأبي حنيفة ، وبلا شهود مقلداً للمالك ، فهذا لم يقل به أحدهما ولا غيرهما ، وهو ذريعة للزنا ، فهذا لا نزاع في رده ، (الثاني) أن يعتقد فيمن يقلده الفضل ولو بوصول خبره إليه ، (الثالث) أن لا يتتبع رخص

. المذاهب"أ.هـ

Deyirəm: Haqq olan budur. Artıq bir sıra təhqiqçi alimlər nəql etmişlər ki, məzhəblərə nəvazil olan şeylərdə (ictihad tələb edən yeni baş vermiş məsələlərdə) təqlid etmək və bəzi məsələlərdə bir məzhəbdən digər məzhəbə keçmək üç şərtlə icazəli olur:

Birinci şərt: İcmaya müxalif olacaq surətdə, misal üçün iki məzhəbi cəm etməməkdir. Misal: Bir insanın mehirsiz, vəli olmadan, və şahidlər olmadan evlənməsidir. Bu surəti heç bir alim deməyib.

Deyirəm: Vəlisiz evlənen Əbu Hənifəyə təqlid edir. Şahidlər olmadan evlənen isə Malikə təqlid edir. Bunu isə (yəni bütün bu şeyləri cəm etməyi) adı çəkilən iki nəfər və digər alimlər deməyib. Əslində bu, zinaya aparan yoldur. Bunun rədd ediləcəyi ixtilafsız məsələdir.

İkinci şərt: Təqlid etdiyi şəxsin, ona çatan xəbərləri ilə olsa da, fəzilətli olmasını etiqad etməsidir.

Üçüncü: Məzhəblərin rüxsətlərini axtarmamasıdır.”

(Ləvamiul ənvaril bəhiyyə:2/467)

Bəzi şübhələrə cavab

1. Şübhə: Səhih hədis məzhəbidir

Hənəfi alimi Muhəmməd Əmin ibn Ömər Abidin deyir:

“Ondan (Əbu Hənifədən) etibarlı şəkildə nəql olundu: “Hədis səhih olduqda, bu mənim məzhəbidir”.

Bunu İbn Abdil Bərr Əbu Hənifədən və digər imamlardan nəql etmişdir. İmam Əş-Şarani də bunu dörd imamdan bildirmişdir.

(Mən İbn Abidin deyirəm) Aydındır ki, bu sözlər şəriət mətnlərini / nasslarını nəzərdən keçirmək hüququ olan və möhkəmləri mənsuxdan necə ayırd edəcəyini bilənlər üçündür.”

(Raddul Muxtar əla Durril Muxtar, 1/167)

2. Şübhə: İmamlar öz sözlərini yazmağı qadağan ediblər.

İmam Zeynuddin ibn Rəcəb əl-Hənbəli -rahiməhullah- buyurdu:

فإن قيل: فما تقولون في نهى الإمام أحمد وغيره من الأئمة عن تقليدهم وكتابة كلامهم، وقول الإمام أحمد: لا تكتب كلامي ولا كلام فلان وفلان، وتعلم كما تعلمنا، وهذا كثيرٌ موجود في كلامهم، قيل: لا ريب أنَّ الإمام أحمد - رضي الله عنه - كان ينهى عن آراء الفقهاء، والاشتغال بها حفظًا وكتابةً، ويأمر بالاشتغال بالكتاب والسنة حفظًا وفهمًا، وكتابةً ودراسةً، وكتابةً آثار الصحابة والتابعين دون كلام من بعدهم، ومعرفة صحة ذلك

منسقمه، والمأخوذ منه والقول الشاذ المطرح منه، ولا ريب أن هذا مما يتعين الاهتمام بهو الاشتغال بتعلمه أولاً قبل غيره، فمن عرف ذلك وبلغ النهاية من معرفته -كما أشار إلَيَّها الإمام أحمد- فقد صار علمه قريباً من علم أحمد، فهذا لا حرج عليه ولا يتوجه الكلام فيه، إنما الكلام في منع من لم يبلغ هذه الغاية ولا ارتقى إلَيَّ هذه النهاية، ولا فهم من هذا إلا النزر اليسير، كما هو حال أهل هذا الزمان، بل هو حال أكثر الناس منذ أزمان، مع دعوى كثير منهم الوصول إلَيَّ الغايات، والانتهاء إلَيَّ النهايات، وأكثرهم لم يرتقوا عن درجة

البدايات

Əgər deyilsə ki: Siz imam Əhmədin və başqa imamların, onları təqlid etməyi və onların görüşlərini yazmağı qadağan etmələri barədə nə deyirsiniz? İmam Əhməd demişdir: Mənim sözlərimi, habelə filankəsin və filankəsin sözlərini yazma, bizim öyrəndiyimiz kimi öyrən! Bu cür sözlər onların kəlamlarında çoxdur.

Deyiləcək: Heç şübhəsiz ki, imam Əhməd fəqihlərin rəyləri ilə, əzbərləmək, fəhm etmək, yazmaq və araşdırmaq yönündən məşğul olmağı qadağan edərdi. Əksinə səhabələr və tabiirlərdən sonra gələnlərin deyil məhz səhabələrin və tabiirlərin əsərlərini yazmağı, habelə bunun səhih və zəif olanını, məqbul olanı (əməl ediləni) və tərک olunan şəzz görüşləri bilməyi əmr edərdi. Heç şübhə yoxdur ki, insanların buna maraq göstərmələri və digər şeylərdən öncə ilk olaraq bunu öyrənməklə məşğul olmaları gərəkdir.

İmam Əhmədin işarə etdiyi kimi əgər biri bu bilgiyə yiyələnər və həmin bilgidə yüksəklərə çatarsa, Əhmədin elminə yaxın bir elmə sahib olar. Beləsinə bunu (yəni dəlilləri araşdırıb ictihad etməsi) qadağan deyil və deyilən sözlər (bizim iradlarımız) həmin şəxslərə yönəlik deyil.

Deyilən sözlər yalnız həmin dərəcəyə çatmayan və qeyd olunan yüksəkliyə yetişməyən və bu elmdən yalnız çox az bir şeyi anlayan kimsələrə bunun qadağan edilməsi barədədir. Bizim dönmədə olan insanların halı belədir. Üstəlik bütün vaxtlarda əksər insanların halı məhz bu cür olmuşdur. Halbuki onların bir çoxu (elmdə) qayələrə çatdıqlarını və yüksək biliklərə yiyələndiklərini iddia etmişlər. Əslində isə onların əksəriyyəti başlanğıc mərhələsindən yüksəyə qalxmayan kimsələrdir.”

3. Şübhə: Etiqadda təqlid haramdır

Etiqadda təqlidin hökmü və izahı:

Şeyx Abdullah ibn Muamməd əl-Abdullah əl-Hənbəli - vaffəqahullah- buyurdu:

“Bəzi insanlar deyirlər: Siz özünüzü hənbəli imamlarının etiqadı məzhəbinə nisbət edirsiniz. Halbuki hənbəlilər özləri bildirirlər ki, əqidədə təqlid etmək qadağandır?”

Bu iradın cavabı belədir:

Əqidədə təqlid iki formada olur:

Birinci: Qəti olan məsələlərdə təqliddir. Uca Allahın mövcudluğu, Onun tövhidi, risalətin doğru olması kimi məsələlər bura daxildir. Bu kimi məsələlərdə təqlid etmək haramdır. Əshab etiqadda təqlidin haram olduğunu dedikləri zaman, bunu qəsd edirlər.

Bunun ardından əgər bu kimi məsələlərdə təqlid edən şəxsin təqliddə qəti bir inancı olarsa, beləsi günahkar mömindir. Əksi təqdirdə kafirdir. Əhli Sünnət bu mövzuda yekdil olmuşlar. Bu səbəbdən həmin məsələdə heç bir məzhəb digərindən fərqlənmir.

İkinci: Qəti olan məsələlərdən daha aşağı olan şeylərdir. Bu mövzuda Əhli Sünnətin məzhəblərində fərqli görüşlər ortaya çıxmışdır.

Misal olaraq: Əşarilər və maturidilərdən fərqli olaraq hənəbililər Uca Allahın qədim hərf və səsini isbat edirlər. Hənəbililər və maturidilərdən fərqli olaraq əşarilər Uca Allahın kəlamının səssiz eşidiləcəyini isbat edirlər. Həbələ hənəbililər və əşarilərdən fərqli olaraq maturidilər Uca Allahın kəlamının yaradılmış bir səsle eşidiləcəyini isbat edirlər. Əhli Sünnətin məzhəbləri bu məsələlərdə bir-birindən fərqlənirlər. Lakin qeyd olunanlar qəti məsələləri şamil etmir. Hər bir məzhəbin etimad olunan kitabları vardır və həmin kitablar o məzhəbləri öyrənən tələbələrə tədris edilir.

Aydın olur ki, həmin məsələdə heç bir qarışıqlıq yoxdur. Çünki onların qadağan etdikləri təqlid ikinci deyil birinci bənddə qeyd olunana aiddir. Hənəbililər həmin fərqi öz kitablarında qeyd etmişlər və məhz birinci bənddə qeyd olunan təqlidi qadağan etmişlər.”

Hənəbəli imamlarından şeyxin bu sözlərini təsdiq edən iki nəqli qeyd edək:

İmam Muvaffəquddin ibn Qudamə -rahiməhullah- həmin məsələyə toxunaraq buyurur:

وإنما الذي قيل إنه لا يجوز لهم التقليد هو الأمر الظاهر الذي قد علموه لظهوره من غير "احتياج إلى تعب ولا فكر ولا نظر كتوحيد الله سبحانه وتعالى ورسالة محمد صلى الله عليه وسلم ومعرفة وجوب الصلوات الخمس وصوم رمضان وسائر الأركان التي اشتهر وجوبها وعلم ذلك بالإجماع عليها فلا يحتاج فيها إلى بحث ولا نظر فهذا لا يجوز تقليدهم

فيه.

وأما دقائق الاعتقادات وتفصيل أحكام العبادات والبياعات فما يقول بوجوب اجتهادهم فيها "إلا جاهل وهو باطل بما ذكرناه".

“Təqlidin icazəli olmadığı deyilən yalnız açıq olan məsələlərdir. Onun açıq-aşkar olması səbəbilə insanlar güc sərf etməyə, düşünməyə və araşdırmağa ehtiyac duymadan onu bilirlər. Misal üçün Uca Allahın tövhidi, Muhammədin -salləllahu aleyhi və səlləm- risaləti (peyğəmbərliyi), habelə beş vaxt namazın və Ramazan ayında orucun, habelə vacibliyi məlum olan və icma yolu ilə bilinən digər ərkanların vacibliyi bura daxildir. İnsan həmin şeylərdə araşdırma aparmağa və nəzər yetirməyə ehtiyac duymur. Bu səbəbdən insanların bu şeylərdə təqlid etmələri icazəli deyil.

Ancaq etiqadın incəliklərinə, habelə ibadətlər və ticari anlaşmalarda əhkamların təfsilatına gəldikdə isə, (avam) insanların bu kimi şeylərdə ictihad etməli olduqlarını yalnız cahil deyər. Bu isə qeyd etdiyimiz sözlərə əsasən batildir.”

(Təhrimun nazar fi kutubil kəlām: 47-ci səh)

İmam Nəcmuddin ət-Tufi -rahiməhullah- həmin məsələ barədə danışaraq buyurur:

لعلك تقول: هل يجوز التقليد في أصول الدين حتي يقول: قلد فيه المقلد؟ فنقول: نعمو
 تحرير ذلك أن مسائل الشريعة: إما ظني كالفقهيات، أو علمي قاطع كالتوحيد و النبوات، أو
 واسطة بينهما، كهذه المسائل الدائرة بين أهل الحديث و المعتزلة و الجهمية و نحوهم، فهذه
 ارتفع دليلها عن القسم الأول و انحط عن القسم الثاني، لكن تعارضت فيها الشبه و تصادمت
 الحجج، فجاز فيها التقليد للعامي، و لم يسغ فيها التكفير، والله عز و جل أعلم بالصواب
 “Bəlkə də, deyəcəksən: Məgər dinin üsullarında təqlid etmək
 icazəlidir ki, bu kimi şeylərdə; “müqəllid təqlid etdi” deylsin? Biz
 deyəcəyik: Bəli, icazəlidir!

Bu məsələnin incələnməsi belədir: Şəriətdə gələn məsələlər, ya fiqhiyyat elmi kimi zənni məsələlər yaxud tövhid və nübuvvət kimi qəti elmi məsələlər yaxud da, bu ikisi arasında ortada yerləşən məsələlərdir. Misal olaraq hədis əhli ilə, mötəzililər, cəhmilər və onlara bənzər tayfaların arasında baş vermiş bu kimi məsələlərdir. Bu məsələlərin dəlili birinci qisimdən (yəni zənni məsələlərdən) daha yüksək, ikinci qisimdən (qəti məsələlərdən) daha aşağıdır. Bu cür məsələlərdə şübhələrin müxtəlif olması və gətirilən dəlillərin çarpışması səbəbilə avam kimsənin həmin məsələlərdə təqlid etməsi icazəlidir və bu məsələlərdə təkfir icazəli deyil. Ən doğru olanı isə Allah Azzə və Cəllə bilir.”

(əl-İşrətul iləhiyyə fil məbəhisil usuliyyə: 546-cı səh)

Mündəricat

Təqlid	2
1. İslam əhlinin etimadı bu məzhəblərdə cəmləşmişdir İmam	2
2. Haqqın bu məzhəblərdə cəm olduğuna dair ittifaq	2
3. Dörd məzhəbdən hər hansısa birinə təqlid edilməsi haqqında icma	3
4. Alim və alim olmayanın müçtəhidə təqlid etməsi vacibdir	3
5. Əhkam məsələlərdə avamın təqlid etməsi vacibdir	4
6. Məzhəbə bağlanan kimsənin, ona müxalif olması icazəli deyil	4
Rüxsətləri axtarmağın haramlığı	6
Bəzi şübhələrə cavab	10
1. Şübhə: Səhih hədis məzhəbimdir	10
2. Şübhə: İmamlar öz sözlərini yazmağı qadağan ediblər	10
3. Şübhə: Etiqadda təqlid haramdır	12